

com un objecte de gaudi sense límits. I tots dos demanen ser llegits en peu d'igualtat.

Podem tornar aleshores al problema de partida que hem exposat amb l'oposició entre món rural i món urbà. La promesa d'un progrés constant i d'acumulació d'objectes de gaudi sense cap pèrdua final s'ha revelat ja com una il·lusió en nom de la qual els dos mons van cap a una degradació progressiva, tots dos cap a un mateix destí. Només assumint una pèrdua de gaudi en la impossible acumulació constant de guanys serà possible no perdre-ho tot alhora i mirar de trobar un equilibri. O dit amb una fórmula psicoanalítica que serveix tant per a cada subjecte singular com per a l'ésser humà en el seu conjunt: només consentint ara una pèrdua del gaudi dels objectes podrà sobreviure un desig que causi la vida. Ja sigui al camp o a la ciutat, l'equilibri necessari depèn de la possibilitat d'assumir aquesta pèrdua de gaudi.

És el dol necessari per la natura perduda de les coses, i no l'intent desesperat i sense límits per recuperar la natura de les coses perdudes.

Perquè és en el desxiframent d'aquesta sobrenatura que ens hi juguem la vida mateixa. Ω

Més enllà del nou cinema rural

Judith Colell

Directora de cinema, vicedegana d'Empresa i Sostenibilitat a la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna-URL i presidenta de l'Acadèmia del Cinema Català.

75

El cinema és sempre una clara representació de la realitat. Els i les cineastes busquen sempre representar de la millor manera, sigui com a trama principal o com a entorn de l'acció, què està passant i quines són les preocupacions de la societat en el moment històric concret en què transcorre la història. I com a la realitat, també podem detectar tendències i preocupacions concretes. En un moment en què acabem de sortir d'una pandèmia i ens encarem a una crisi tremenda a causa d'una guerra al cor d'Europa, parlar de la tornada a les arrels és una d'aquestes tendències.

Des de mitjans del 2020, l'èxode de la ciutat cap al camp ha estat una constant. La pandèmia provocada per la covid-19, la situació econòmica i el teletreball han estat motivacions importants perquè molts «urbanites» de professions liberals hagin trobat en l'àmbit rural un espai on desenvolupar la seva vida i la seva carrera professional.

Si analitzem els motius principals d'aquest èxode, en podem identificar tres de principals. En primer lloc, durant el període més dur de la pandèmia a mitjans del 2020 va ser la necessitat de distanciament per prevenir el contagi i la propagació de la covid-19. Això va portar moltes persones a buscar espais més amplis i tranquils, allunyats dels grans nuclis urbans, amb l'objectiu de prevenir el contagi, evitar els espais

amb molta aglomeració i tenir més espai per a ells i les seves famílies. En segon lloc, la possibilitat de teletreball, que s'ha anat implementant progressivament a les empreses, ha estat un altre dels motius. La possibilitat del treball a distància ha permès que molts professionals es trasllessin a zones rurals on les despeses de lloguer o de la compra d'un habitatge són més baixes. I en tercer lloc, un altre factor ha estat el cansament emocional que ha provocat la pandèmia. Moltes persones han estat sotmeses a nivells de tensió i estrès elevats i la possibilitat d'allunyar-se de les àrees urbanes frenètiques i buscar entorns naturals ha provocat aquest moviment de la ciutat al nucli rural.

Un altre tema que ha influït en l'auge de la temàtica rural a l'audiovisual ha estat la preocupació creixent per la sostenibilitat. La consciència ecològica està més present en la nostra societat i la relació entre el cinema, la natura i el medi ambient és una temàtica recurrent en moltes pel·lícules, especialment en les produccions dels darrers anys, en què la preocupació pel canvi climàtic i per l'agenda 2030 ha estat més present que mai. En aquestes pel·lícules de cinema rural contemporani les temàtiques relacionades amb el respecte al medi ambient, la protecció de la natura i la conservació d'unes determinades maneres de viure i produir han estat una constant.

També ha crescut l'interès per les pràctiques agrícoles i ramaderes sostenibles i, en aquest sentit, crec que el nou cinema rural pot ajudar a reivindicar tot això i a sensibilitzar la població sobre la necessitat de preservar el patrimoni natural i protegir-lo de les activitats humanes que puguin perjudicar-lo.

Així doncs, podem extreure la conclusió que la consciència ecològica ha tingut una influència cada vegada més destacada en el cinema rural, que ha incorporat a les seves trames i personatges temes que directament o indirectament estan relacionats amb la sostenibilitat i la protecció del medi ambient.

Això, com és ben lògic, ha influït clarament en les tendències de l'audiovisual i ens hem trobat amb sèries i pel·lícules que tracten el tema rural com a escenari principal de les seves històries. Aquesta tendència no s'ha quedat només en el cinema i les sèries televisives o de plataformes, sinó que

ha contagiats altres productes audiovisuals. Fins i tot l'anunci d'una coneguda cervesa ha decidit enguany traslladar-se de les platges de les illes o la Costa Brava a un camp de blat de Lleida, des d'on posa en valor la importància de la terra, els pagesos i el consum de km 0.

Però el cinema ambientat en el món rural sempre ha estat present d'una manera o altra. Hauríem de preguntar-nos si el cinema rural representa un reflex que connecta amb altres aspectes de la societat o si aquesta ambientació és un mer recurs estètic.

Sembla que ara hi hagi un ressorgiment del cinema rural marcat per pel·lícules com *Alcarràs* (Carla Simón), *As Bestas* (Rodrigo Sorogoyen), *Suro* (Mikel Gurrea) o *El agua* (Elena López Riera), totes elles molt premiades i de les quals parlarem en detall més endavant. Aquest ressorgiment, amb pel·lícules rodades durant el 2021, justament en període pandèmic, no sembla casual i, amb el coneixement que tenim de les pel·lícules que vindran el 2023, no sembla que l'entorn rural hagi esgotat les possibilitats estètiques o narratives.

Però el cinema rural ha estat present des de sempre en la nostra cinematografia. Sempre tenint en compte la situació social i econòmica, l'audiovisual ens ha mostrat aquesta problemàtica des de mitjan segle XX. És justament en aquest moment o fins i tot abans, des de la postguerra, que Espanya va viure un canvi geogràfic important. L'èxode rural dels anys cinquanta va fer que un gran nombre de persones, empeses per la pobresa i la manca d'oportunitats, emigrassin dels pobles a les ciutats a la recerca d'una millor vida. Aquest fenomen ha donat lloc al concepte de l'*España vaciada*. D'aquest empobriment i de les situacions que feien que la gent marxés dels seus pobles, el cinema se'n va fer ressò com a bon reflex de la vida que és, per fer un retrat d'una de les pitjors èpoques de la nostra història i proporcionar-nos autèntiques joies del setè art.

Els precedents

El cinema rural espanyol ha estat un gènere cinematogràfic que ens apropa a la identitat del camp i dels seus habitants. Les temàtiques que l'han envoltat han estat molt diverses,

El nou cinema rural no ha aparegut del no-res, sinó que té una llarga presència en la història del cinema català i espanyol.

des de la despoblació fins a l'èxode rural o la conservació de l'entorn que veiem a les pel·lícules més recents. Però el cinema rural recent no ha aparegut del no-res, sinó que té una llarga presència en la

història del cinema català i espanyol. Abans d'analitzar on som i el perquè d'aquest ressorgiment de la ruralitat cinematogràfica, intentarem veure d'una manera molt general d'on venim.

Les dècades dels anys trenta i quaranta

Durant els anys trenta i quaranta, la majoria de les pel·lícules espanyoles eren produïdes a Madrid i a Barcelona i feien servir ambdues ciutats com a escenaris, generalment amb un gran nombre de pel·lícules rodades en estudis. Però hi havia algunes pel·lícules que exploraven la vida en zones rurals. Una de les més representatives és *La aldea maldita* (1930), dirigida per Florián Rey, una de les primeres pel·lícules espanyoles que va explorar la vida en una zona rural. La pel·lícula retrata el dia a dia d'una petita vila en què la gent viu en la pobresa i la misèria, i on la vida de tots està dominada per la figura del cacic, que és el líder del poble. En aquestes primeres pel·lícules sobre el món rural es parlava justament de la duresa de la vida en els pobles, la qual més tard van provocar un èxode en sentit contrari al que veiem actualment. Es van deixar els pobles per buscar una vida millor en els entorns urbans.

Les dècades dels anys cinquanta i seixanta

Durant els anys cinquanta i seixanta, el cinema rural espanyol va experimentar un auge amb la producció de pel·lícules com *Bienvenido, Mister Marshall* (1953), dirigida per Luis García Berlanga, una sàtira sobre la vida en una vila espanyola que espera l'arribada dels americans durant la reconstrucció d'Europa després de la Segona Guerra Mundial. És justament en aquesta dècada quan es produeix la fugida massiva de les àrees rurals cap a les ciutats i el moviment de zones d'Espanya més desfavorides cap a altres amb més

possibilitats de feina, normalment en nuclis urbans. Un exemple molt interessant el trobem a *La piel quemada*, de Josep Maria Forn (1967), que explora la vida d'un paleta que es trasllada a un poble de la Costa Brava a la recerca de feina i d'una vida millor i de la seva família, que el segueix al cap d'uns mesos.

Les dècades dels anys setanta i vuitanta

Durant els anys setanta i vuitanta, el cinema rural espanyol va continuar sent un gènere popular, amb pel·lícules com *El espíritu de la colmena* (1973), dirigida per Víctor Erice, la qual explora la vida d'una família en un petit poble durant la postguerra espanyola; o més endavant pel·lícules on van debutar alguns dels més importants cineastes del cinema espanyol com *Tasio* (1984), de Montxo Armendáriz, un magnífic drama rural situat al País Basc; o *Pascual Duarte* (1976), de Ricardo Franco, una adaptació de la novel·la del premi Nobel Camilo José Cela *La familia de Pascual Duarte* (1942) i que ens parla de l'Extremadura rural.

També de l'any 1984 és un dels grans èxits del cinema rural espanyol, *Los santos inocentes*, una adaptació de la novel·la de Miguel Delibes que explora la vida d'una família en un latifundi a Andalusia durant la dictadura de Franco, i que va guanyar el premi a la millor interpretació masculina al prestigiós Festival de Canines. Una altra mítica pel·lícula del cinema espanyol és *Amanece, que no es poco* (1989), dirigida per José Luis Cuerda, que és una sàtira de la vida en un petit poble d'Albacete.

La dècada dels noranta i la primera dècada del segle XXI

Durant la darrera dècada del segle XX i la primera del segle XXI, el cinema rural espanyol va seguir donant petites joies com *La lengua de las mariposas* (1999), dirigida per José Luis Cuerda, que va explorar la vida d'un nen en un petit poble durant la Segona República espanyola i la Guerra Civil. També en un to diferent, Bigas Luna explora el món rural dels Monegros en la seva mítica *Jamón, Jamón* (1992). I no vull deixar de parlar de la pel·lícula *Flores de otro mundo* (1999), d'Iciar Bollaín, ja que justament tracta d'una forma

molt interessant el problema de l'Espanya buidada en una història en què un grup de dones van en expedició a un poble ple de solters que busquen casar-se.

Les dècades dels anys deu i vint

Durant els últims anys, el cinema rural espanyol ha continuat evolucionant i experimentant amb noves formes de narrativa i amb nous temes. Una de les pel·lícules més destacades d'aquesta època és *Pa negre* (2010), dirigida per Agustí Villaronga, que explora la vida en una vila catalana durant els primers anys de la postguerra espanyola. La pel·lícula va ser premiada al Festival de San Sebastián, als premis Gaudí de l'Acadèmia del Cinema Català i amb nou premis Goya de l'acadèmia de cinema espanyol, incloent-hi el premi a la millor pel·lícula. Ha estat l'únic cop que una pel·lícula en català ha guanyat el Goya a millor pel·lícula.

Una altra pel·lícula destacada és *La novia* (2015), dirigida per Paula Ortiz, que va ser una adaptació de *Bodas de sangre* de Federico García Lorca i que va explorar les tensions i les rivalitats en una família d'una zona rural d'Espanya; la pel·lícula va ser premiada amb tres premis Goya. *El Olivo* (2016), dirigida per Icíar Bollaín, reflexiona sobre la importància de la terra i l'arrelament en una història d'una noia que decideix recuperar l'olivera que la seva família ha venut a una empresa alemanya per raons econòmiques. Com veiem a *El Olivo*, comença justament en aquesta dècada una exploració de la vida rural des d'una perspectiva més actual, fugint de les representacions d'època que ens donaven les pel·lícules anteriorment esmentades.

Amb pel·lícules com *Estiu 1993* (2017), dirigida per Carla Simón, que va explorar la vida d'una nena després de la mort dels seus pares en un petit poble de Catalunya, o la magnífica *O que arde* (2019), d'Oliver Laxe, una mirada personal i diferent d'una Galícia rural a través de la relació entre una mare i el seu fill piròman, comença aquesta etapa d'exploració del món rural, que ens porta fins a l'actualitat.

Podem veure, doncs, que el cinema rural ha estat un gènere important en la història del cinema espanyol i català, ja que ha sigut una plataforma per a la representació de les diverses

cultures rurals existents. Durant més de vuit dècades, el cinema rural ha evolucionat, ha experimentat amb noves formes de narrativa i amb nous temes i ha continuat sent una font rellevant per a la reflexió sobre les desigualtats socials

i econòmiques que afecten les zones rurals. El cinema rural ha mostrat des dels inicis la realitat social i econòmica del camp i ha retratat les diferents problemàtiques en les quals s'ha trobat el món rural. Però certament que ha estat en aquests darrers anys, just després de la pandèmia, que ha sorgit un nou moviment amb molta força en què l'entorn rural ha estat l'escenari de les pel·lícules més representatives.

Un exemple d'aquest nou corrent és la pel·lícula *Alcarràs*, dirigida per Carla Simón. *Alcarràs*, rodada íntegrament en català en la variant dialectal occidental, ha estat una de les grans pel·lícules de l'any 2022. Guanyadora d'un premi tan prestigiós com l'Os d'Or de Berlín i del Gaudí a la millor pel·lícula, a més de tenir onze nominacions als premis Goya i de ser a la preselecció d'Espanya pels Premis Oscar, és una de les pel·lícules amb un recorregut més brillant dels darrers anys i el trèt de sortida d'aquest nou cinema rural de què parlem. Podríem apuntar que justament l'autora d'aquesta pel·lícula és la mateixa d'*Estiu 1993*, un dels films que apuntàvem com a clars precursors d'aquesta nova mirada sobre la ruralitat.

Alcarràs és una pel·lícula que explora la vida en una petita vila de Lleida des de la perspectiva d'una família que està a punt de perdre el seu mitjà de vida en els camps de presseguers que conrea a causa de la instal·lació d'unes plaques solars. La pel·lícula se centra en com aquesta circumstància afecta la família i reflexiona sobre el trencament i la reconciliació d'aquest grup de persones amb la seva nova vida al camp. La pel·lícula és una reflexió sobre la vida en una zona rural i les dificultats que comporta, especialment per als joves, que sovint senten la pressió de deixar la seva terra natal per buscar oportunitats de treball en altres llocs. *Alcarràs* també aborda temes com la crisi de la pagesia, el desarrelament i la pèrdua de les tradicions, així com la necessitat de mantenir i preservar la cultura rural.

Durant més de vuit dècades, el cinema rural ha evolucionat i ha estat una font rellevant per a la reflexió sobre les desigualtats socials i econòmiques de les zones rurals.

El llenguatge cinematogràfic utilitzat a *Alcarràs* és innovador i té un estil visual que és propi del nou cinema rural. La pel·lícula s'apropa als personatges amb una càmera pròxima i íntima, cosa que crea una atmosfera realista que transmet la sensació de ser-hi. Això ajuda a connectar amb els personatges i a comprendre les seves inquietuds i els seus anhels. També el treball amb actors no professionals ens ajuda a l'hora de connectar amb el que ens està explicant.

Alcarràs és una mostra de com el nou cinema rural pot ser una eina per a la reflexió i el debat sobre les qüestions socials i culturals que afecten les àrees més desprotegides. A través de la pel·lícula, es planteja la necessitat de fomentar la vida rural i de proporcionar oportunitats als pagesos que viuen en aquestes zones. També es fa valdre la riquesa cultural i el patrimoni que s'amaga en aquests pobles, i se subratlla la importància de preservar-los per a les generacions futures.

As bestas (2022) aborda una temàtica semblant. Allà no són joves, sinó una família de dos germans i la seva mare que porten tota la vida en un poble de Galícia en què l'arribada dels *neorurals* que venen de les ciutats i la instal·lació d'unes torres eòliques posen en perill tot el que ha estat el seu món fins aleshores. Narrada d'una manera diferent que *Alcarràs*, molt més propera al gènere i amb una mirada de *western* modern, la temàtica de fons és molt similar a la de la pel·lícula de Carla Simón. Estem perdent les nostres maneres de viure en el camp, i és curiosa la coincidència que ambdues diguin que la destrucció d'aquest estil de vida és per la presència d'eines generadores d'energia alternativa —que, en principi, són favorables. *As bestas* també ha tingut una carrera espectacular des de la seva estrena al Festival de Cannes i gràcies als nou premis Goya rebuts (entre els quals a la millor pel·lícula) i als premis Feroz.

Una qüestió que crec que no hauríem d'obviar és l'èxit comercial tant d'*Alcarràs* com d'*As Bestas*. Les dues pel·lícules han tingut una gran aollida entre els espectadors i han aconseguit unes dades de taquilla molt bones. Això ens porta a reflexionar sobre la connexió dels espectadors amb aquesta temàtica i sobre l'interès que desperta parlar en clau actual dels problemes que afecten el camp i els seus habitants.

Per la seva banda, *Suro* (2022), de Mikel Gurrea, explora la temàtica neorural des d'una altra perspectiva: la dels joves que decideixen marxar de les ciutats per viure al camp. Com hem comentat al començament de l'article, aquesta ha estat una tendència molt marcada des de l'inici de la pandèmia. Amb un llenguatge de nou proper i realista, *Suro* analitza la destrucció de la parella i la reconstrucció d'una nova vida en l'àmbit rural, ja que els protagonistes s'han traslladat a viure en una masia per treballar els terrenys amb sureres que l'envolten. L'última i magnífica imatge de la pel·lícula, on el foc amenaça la seva casa i les seves terres, i com els dos protagonistes es preparen per defensar-la, és un dels finals més brillants dels darrers temps. Tot i que no ha tingut les dades de taquilla de les altres dues, podem considerar que aquesta també és una de les pel·lícules de l'any, amb premis al Festival de San Sebastián i als premis Gaudí de l'Acadèmia del Cinema Català i amb diverses nominacions als Goya, a banda de tenir unes magnífiques crítiques.

Tot i que aquestes tres són probablement les més destacades, no volem oblidar altres pel·lícules que tenen aquesta mirada descentralitzada que sembla que caracteritza aquesta generació. *El agua*, opera prima de la valenciana Elena López Riera, és un potent drama fantàstic que explora les tradicions i les llegendes d'un poble d'Alacant. Lluny de cap preciosisme i amb una mirada molt unida a la terra, la cineasta parla de la llibertat del camp i alhora de l'opressió del poble, on les supersticions i la tradició són una manera de viure. De nou trobem una altra directora novella que decideix traslladar la seva *opera prima* a l'entorn rural. ¿Hi ha tota una generació de cineastes entre trenta i quaranta anys que semblen més interessats per l'entorn rural que per l'entorn urbà a les seves pel·lícules? La conclusió és que sí.

I sembla que encara no ha acabat aquesta línia de pel·lícules que parlen del món rural o que situen les seves històries lluny de les ciutats. Només cal donar un cop d'ull al passat Festival de Cinema de Berlín, la prestigiosa Berlinale, i repassar les pel·lícules de producció o coproducció catalana presents a les diferents seccions per veure que aquestes

Hi ha tota una generació de cineastes entre trenta i quaranta anys que semblen més interessats per l'entorn rural que per l'entorn urbà a les seves pel·lícules.

noves ruralitats segueixen molt presents. *20.000 especies de abejas* (2023), *opera prima* de la directora basca Estíbaliz Urresola, pel·lícula amb coproducció catalana i que ha guanyat l'Oscar de Plata a la millor interpretació protagonista per la nena Sofía Otero, és una història sobre la transsexualitat situada en un entorn rural, en el si d'una família que es dedica a la cria d'abelles. *Sica* (2023), de Carla Subirana, succeeix en un petit poble de la costa gallega i explica la història d'una filla i el seu pare pescador mort a la mar. I per últim *Matria* (2023), d'Álvaro Gago, situa la trama en un petit poble de Galícia, on explica els problemes d'una dona que hi viu.

84 **La situació social i la nova neoruralitat que ha anat emergint d'una societat esgotada per la pandèmia i la vida a la ciutat han estat factors que hi han tingut una forta influència.**

Totes les que acabem de citar són pel·lícules que no només se situen en entorns rurals, sinó que tracten temàtiques socials i de plena actualitat. Sembla que es vol fugir de l'etern centralisme de situar les històries més socials en entorns urbans i que els cineastes

ens hem adonat que l'entorn rural és un escenari perfecte per explorar qualsevol història.

En resum, aquest nou cinema rural representa una nova manera d'abordar la realitat del camp i de reflectir-ne les problemàtiques i les virtuts. Sembla que la situació social i la nova neoruralitat que ha anat emergint d'una societat esgotada per una pandèmia i per una vida a la ciutat que no els dona el que necessiten han estat factors que hi han tingut una forta influència. A través d'un llenguatge cinematogràfic innovador i propi, aquestes pel·lícules ajuden a posar en relleu la importància de les zones rurals i a fomentar-ne la preservació i el desenvolupament. ω